

Asia: VN/25525/2023

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)

Lausunnonantajan lausunto

Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

Pelastakaa Lapset ry kiittää mahdollisuutta lausua demokratiaohjelman periaatepäätökseen. Keskitymme lausunnossa erityisesti lasten osallisuuden vahvistamiseen liittyviin tekijöihin. Lausuntomme kohdentuukin periaatepäätöksen lasten osallisuuteen liittyviin lukuihin, tavoitelinjauksiin ja keskeisiin toimenpiteisiin.

Demokratian vahvistaminen pohjautuu ihmisoikeuksiin

Periaatepäätöksen tilannekuvassa todetaan (s.7) , että; ”Suomalaisen demokratian haasteita ovat kuitenkin osallistumisen eriarvoistuminen ja kasautuminen varhaisesta iästä lähtien”. Tämä näkyy selvänä kehityksenä myös nuorten osallisuuden ja osattomuuden kokemuksissa. Osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden kokemuksilla rakennetaan demokraattista yhteiskuntaa, jossa eriarvoisuus ja syrjintä eivät estä ja haasta kansalaisia, myöskään lapsia, olemasta osallisia ja arvokkaita yhteisöjensä jäseniä. Hallituksen tekemät päätökset aiheuttavat monien arvioiden mukaan eriarvoisuuden ja pitkittyneiden ongelmien lisääntymistä mm. sosiaaliturvaleikkauksien myötä ja näin heikentävät kansalaisten yhteenkuuluvuuden ja osallisuuden kokemusta. (Lähde 1) Tähän eriarvoisuuden kasvuun tuleekin kiinnittää vahvasti huomiota demokratiaohjelman toimissa.

Periaatepäätösluonnoksessa todetaan (s.9) ”Suomen kansainvälinen toiminta demokratian edistämiseksi perustuu laajaan demokratianäkemykseen, jossa ihmisoikeudet, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.” Hallitusohjelma ja hallituksen päätökset eivät tue tasa-arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta, eivätkä ehkäise rasismia riittävästi maailmantilanteessa, jossa ihmisoikeuksien noudattaminen ja kunnioittaminen on heikentynyt niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Suomen hallituksen päätösten tulee noudattaa ihmisoikeuksia, joihin lapsen

oikeudet kuuluvat. Demokratiaohjelman periaatepäätösten tuleekin perustua vahvasti ihmisoikeuksiin ja sen tulee näkyä ohjelmassa. Näin tuetaan kaikkien lasten, myös eriarvoisimmassa asemassa olevien lasten oikeutta osallisuuteen.

Lasten osallisuuden vahvistaminen demokratiaohjelman periaatepäätöksessä

Lasten osallisuuden kokemuksen näkökulmasta usein tärkeimmät asiat ja päätökset tapahtuvat heidän arjessaan ja arkiyhteisöissään (esim. perhe, koulu, varhaiskasvatus, harrastukset), joten osallisuutta on vahvistettava erityisesti näissä ympäristöissä. Palveluissa ja erilaisissa tukimuodoissa lapset ovat asiakkaan roolissa, joissa kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen kokemus on tärkeä. Palveluja tulisi kehittää lasten asiakaskokemuksiin perustuen esimerkiksi lapsikeskeisen palvelumuotoilun keinoin. Yhteiskunnallisen osallisuuden ja vaikuttamisen tasolla lasten osallisuus kohdentuu mm. edustuksellisten ryhmien vaikuttamismahdollisuuksiin, päätöksenteonprosesseihin ja esimerkiksi lainvalmisteluprosesseihin. Demokratian ja osallisuuden vahvistamisen näkökulmasta on kiinnitettävä huomiota kaikkiin näihin lasten osallisuuden tasoihin.

Lasten osallisuus on otettu periaatepäätöksen luonnoksessa huomioon ja tuotu esille myös useassa eri kohdassa eikä vain omana yhtenä kohtanaan, mikä on erinomainen näkökulma. Lasten ja nuorten osallisuus tulee huomioida monimuotoisesti kaikissa osallistumisen mahdollisuuksissa (esim. digitaaliset ympäristöt, koulujen osallisuustoimet), mutta myös demokratiakasvatuksen koko kaareissa taaperosta äänestysikäiseksi. Periaatepäätöksen varsinaiset toimenpiteet eivät kuitenkaan kuvasta yhtä hyvin lasten osallisuuden arvostusta ja huomiointia, kuin päätöksen perusteista voisi odottaa. Erilaiset keinot ja mahdollisuudet, osallisuuden tasot ja samoin haasteet jäävät selvittämättä ja avaamatta.

Tämä tulee esille mm. siinä, että luonnoksessa tuodaan esille haavoittavuus, syrjimättömyys ja eriarvoisuus osallisuutta ja demokratiaa heikentävinä tekijöinä, mutta tätä ei ole riittävästi huomioitu varsinaisissa toimissa. Esimerkiksi eriarvoisessa asemassa olevien lasten osalta osallisuus ei useinkaan toteudu ja juuri näiden lasten äänen kuulumiseen tulee erityisesti panostaa demokraattisessa yhteiskunnassa, joten näiden keinojen esille tuominen ja painottaminen mahdollistaa todellisen osallisuuden.

Periaatepäätösluonnoksessa esitetään hyviä ja olennaisia tavoitteita ja toimia demokratian ja osallisuuden vahvistamiseksi, mutta resursseja tai niiden haasteita ja puutteita ei ole tuotu esille. Demokratian ja osallisuuden vahvistamiseksi tarvitaan sekä käytännön henkilöstöresurssit (mm. koulutukset) että riittävä rahoitus (esim. nuorisovaltuustojen toiminta, muu lasten käytännön osallisuustoimien suunnittelu, järjestäminen ja kehittäminen).

Periaatepäätöksen luonnoksessa järjestöjen toiminta demokratiakasvatustyössä mainitaan, mutta sitä ei avata tarkemmin, eikä tuoda esille sen merkitystä toimintaympäristössä. Järjestöjen toiminta

lapsen oikeuksien ja lasten arjen osallisuuden vahvistamisessa jää näkymättä. Järjestöjen toiminnoilla tuetaan niin lasten osallisuuden kokemusta kuin myös lasten oikeutta olla osallisia ja näin vahvistetaan demokraattista yhteiskuntaa. Järjestöjen tekemä työ lasten osallisuuteen ja kuulemiseen liittyen tulisi näkyä paremmin. Lasten näkemysten ja kokemusten tulisi olla todellinen osa päätöksentekoprosessia, niiden tulisi näkyä vaikutusarvioissa ja myös ohjata päätöksentekoa tarvittavin osin. Järjestöt toteuttavat tätä periaatetta usein eri tavoin ja toimin. Mikäli tämä järjestöjen toiminta ja sitä ohjaava periaate ei selkeästi näy osallisuuden ja demokratian vahvistamisen ohjelmassa, on ohjelmassa unohdettu jotain hyvin oleellista lasten osallisuuden merkityksestä ja toteutuksesta.

Toivommekin demokratian ja osallisuuden vahvistamisen periaatepäätökseen vahvempaa ilmaisu siitä, että edelleen tarvitaan vahvaa kehittämistä ja panostusta siihen, että lapsenoikeusperustaisesti lasten osallisuus on selkeästi osa yhteiskunnallista päätöksentekoa ja demokraattista yhteiskuntaa.

Lähde 1

Hiilamo, Kivipelto, Moisio et al. (2023). Hallitusohjelman mukaisten sosiaaliturvan leikkausten vaikutukset vuoteen 2027 <https://www.julkari.fi/handle/10024/147877> .

Soste <https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-hallituksen-leikkausten-vaikutukset-maakunnittain-lahes-17-000-uutta-alaikaista-tippuu-koyhyysrajan-alle/>

LUKU 3.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjalus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja -viestintä,
- äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen,
- kuntien kannustaminen kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa,
- yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien nuorten aikuisten ja muita heikommassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.

-

Tavoitelinjaus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- yhteistyö ja vuorovaikutus valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, koulujen, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken,
- lapsi- ja nuoriystävällisen, saavutettavan, ymmärrettävän ja puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.

-

LUKU 3.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

Yleiset huomiot

Lasten osallisuuden näkökulmasta erityisen tärkeää on joukkoon kuulumisen, omana itsenä oleminen, rakkauden ja huolenpidon saaminen sekä itselle tärkeisiin asioihin vaikuttaminen. Lasten osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia tulee vaalia arkiyhteisöissä sekä erilaisissa lasta koskehtavissa palveluissa. Aikuislähtöisen lasten osallistamisen sijaan tulee huomioida, huomata ja vahvistaa lasten arkista osallisuutta. Itselle tärkeisiin asioihin vaikuttaminen tarkoittaa lasten näkökulmasta esimerkiksi, että: ”tuntuu siltä, että mun ajatuksilla on väliä” ja ”ei ne oo vaan aikuisten asioita, ne on myös lasten elämää.”. (Lähde2)

Osallisuuden kokemus on osa sosiaalista yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka on kokonaisuus erilaisista kokemuksista, joihin voidaan lukea myös mm. sosiaalisten kontaktien ja ystävien määrä, yksinäisyyden ja yhteenkuuluvuuden kokemukset. Kouluterveyskyselyihin pohjautuvassa tutkimuksessa todettiin, että sosiaalinen yhteenkuuluvuus on vähentynyt suomalaisilla lapsilla vuosien 2017-2021 aikana; yksinäisyyden kokemukset olivat lisääntyneet 15 % ja yhteenkuuluvuuden tunne heikentynyt 8 %. Tutkimuksessa todettiin tuloksena, että tämä ilmiö, sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tunteen heikentyminen, on haitallinen niin lapsille itselleen kuin myös koko yhteiskunnan ja demokratian näkökulmasta. (Lähde3)

Myös Pelastakaa Lasten tekemässä Lapsen ääni -kyselyssä 2024 vastanneista 13-17 –vuotiaista nuorista vain alle puolet (40%) kertoi tulevansa kuulluksi ja koki voivansa vaikuttaa asioihin (vastaajia oli yhteensä 1653). (Lähde 4) Nuoret kertoivat mm. ”Mielestäni nuorten pitäisi pystyä vaikuttamaan enemmän siihen, miten koulua käydään. Koska nuoret ja lapset sitä koulua käy, ei aikuiset, jotka siitä päättävät.” ja ”Nuoria pitäisi kuunnella enemmän varsinkin mielenterveys asioiden kanssa.”. Nuorten mielestä: ”Nuorten pitäisi päästä esim kyselyillä vaikuttamaan kotikunnan asioita. Nuoret pitäisi ylipäättään ottaa mukaan keskusteluihin ja päätöksissä huomioon, kun päätetään jotain.”.

Vastanneet nuoret kokivatkin, ettei heidän mielipiteitään todellisuudessa kuunnella eikä heillä ole tietoa siitä, kuinka he voisivat halutessaan vaikuttaa.

Kouluterveyskyselyä aineistona hyödyntäneessä tutkimuksessa todettiin, että yhteenkuuluvuuden tunne tukee mielenterveyttä erityisesti maahanmuuttajataustaisilla lapsilla ja nuorilla. Lisäksi tutkimuksessa todettiin myös, että syrjintä ja syrjään jääminen saa nuoret liittymään myös vaarallisiin yhteisöihin (esim. rikollisiin nuorisoyhteisöihin), kun heiltä puuttuu yhteenkuuluvuuden kokemus. Eriarvoisessa asemassa olevat lapset ja nuoret tulisikin erityisesti huomioida siinä, että heidän kokemustaan osallisuudesta ja yhteenkuuluvuudesta vahvistetaan ja he kokevat olevansa osa demokraattista yhteiskuntaa. (Lähde5)

Tutkimukselliset perusteet ja myös lasten ja nuorten omat näkemykset ja kokemukset perustelevat tarvetta vahvistaa lasten osallisuuden kokemusta yhteiskunnassamme. Erityisesti eriarvoisimmassa asemassa olevien lasten ja nuorten osallisuutta tulisi vahvistaa. Näiden edellä esitettyjen näkökulmien huomiointi on tärkeää yhteiskuntamme demokratian vahvuuden näkökulmasta, mutta ne tulee huomioida myös itse demokratiakasvatuksen sisällöissä ja osallisuuden vahvistamisen toimenpiteissä.

Lapsi, joka kokee osallisuutta, kasvaa yhteiskunnassa, jossa hän itsekin uskoo demokratian voimaan; pystyy tuomaan esille omia näkemyksiään, mutta myös kunnioittamaan muiden mielipiteitä ja näkökulmia. Demokratian ydin onkin lapsen, ja kaikkien lasten, osallisuuden mahdollistamisessa.

Lähde 2

Tulensalo H., Kalliomeri R. & Laimio J. (Eds.). (2021). Kohti lapsennäköistä osallisuutta. Pelastakaa Lapset ry. <https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/20140644/kohti-lapsen-nakoista-osallisuutta-kirja.pdf>

Lähde 3

Read, Salmela-Aro, Kiuru, et al.; The cohort trends of social connectedness in soceondary school students in Finland between 2017 and 2021. PLoS ONE 19(2024):10: e0312579.

Lähde 4

Pelastakaa Lapset ry, Lapsen ääni -kysely 2024: https://www.pelastakaalapset.fi/wp-content/uploads/2024/10/pelastakaa_lapset_lapsen_aani_2024_fi.pdf

Abdulhamed, Hietajärvi, Skogberg, et al.: Sense of belongingness, discrimination, and mental health: Associations and buffering effects of sense of belonging on mental health among Finnish native and immigrant-origin youth. *International Journal of Intercultural Relations* 103(2024), 102081.

Tavoitelinjaus 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

Demokratiaa ja osallisuutta vahvistavan ohjelman periaatepäätöksen tausta-aineistossa (s. 13) tuodaan esille, että lasten osallisuus toteutuu muodollisten ja aikuislähtöisten rakenteiden puitteissa. Erityisiä puutteita nähdään yhdenvertaisen osallistumisen toteutumisessa sekä viranomaisten asenteissa, joissa ei huomioida lasten näkemyksiä. Olemassa olevat lasten osallisuuden rakenteet ovat edustuksellisia ja suunnattu lähinnä nuorille eikä pienille lapsille sopivia osallisuuden rakenteita juuri ole.

Tausta-aineistossa todetaan myös (s. 16), että kuntalain mukainen nuorisovaltuusto tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä on perustettu 98 % Suomen kunnista, jolloin nuorisovaltuustojen yhdenvertaisuus sijainnin suhteen toteutuu hyvin. Kuitenkin todetaan, että nuorisovaltuustojen mahdollisuudet vaikuttaa ja resurssit vaihtelevat kunnittain.

Haasteeksi on nostettu vaikuttamismahdollisuuksien alueellinen vaihtelu lain tulkinnanvaraisuudesta johtuen, jolloin mihin ja millä keinoinen nuorisovaltuustot voivat vaikuttaa vaihtelee käytännössä alueittain paljon. Lisäksi todetaan (s.15): "Yhdenvertaisuuden edistäminen nuorisovaltuustotoiminnassa on kuitenkin vielä puutteellista, ja kaipaisi konkreettisempien keinojen käyttöönottoa ja kuntien aktiivista tukea asian edistämiseksi." . Tähän tarvitaan sekä osaamisen vahvistamista, koulutusta ammattilaisille (esim.opettajat) mutta myös päättäjille, jotta he tiedostavat nuorisovaltuustojen toiminnan haasteet yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Lisäksi tarvitaan riittäviä resursseja toteuttaa yhdenvertaista nuorisovaltuustotoimintaa, johon on todelliset mahdollisuudet osallistua myös niillä lapsilla, jotka ovat eriarvoisessa asemassa esim. kielen, taustan, toimintakyvyn tai vähemmistöaseman vuoksi.

Lausuttavana olevasta periaatepäätöksen luonnoksesta nousee esiin erityisesti kolme haastetta, joihin tulee panostaa enemmän demokratian ja osallisuuden vahvistamiseksi:

1.Nuorisovaltuustoilla tulee olla todelliset mahdollisuudet vaikuttaa: Nuorisovaltuustojen ja päätöksenteonprosessien tulee toimia yhteistyössä, ei vain nimellisesti, vaan nuorten näkemysten tulee näkyä päätöksenteossa. On useita esimerkkejä siitä, kuinka nuorten osallisuus huomioidaan hyvin eri tasoisesti eri alueilla ja erilaisissa päätöksenteonprosesseissa. Esimerkiksi lautakunnan puheenjohtajalla on suuri merkitys siihen, pyytääkö hän nuorisovaltuuston edustajan mukaan lapsille ja nuorille tärkeisiin päätöksenteon pöytiin ja millaisen puheenvuoron ja tilan he saavat sekä kuinka lasten ja nuorten kokemukset näkyvät itse päätöksessä. Päättäjien asenne sekä osaaminen

vaikuttavat siihen, kuinka nuorisovaltuustot voivat vaikuttaa, joten heidän kouluttamisensa on tärkeää. Myös nuorisovaltuustojen jäsenille on mahdollistettava koulutusta ja tukea heidän osallisuuttaan päätöksenteossa, jotta lasten ja nuorten asiantuntemus tulee hyödynnettyä päätöksenteossa.

Myös oppilaskuntien toimintaa tulee kehittää ja tukea, sillä usein niilläkin on vain näennäinen rooli osallisuudessa ja vaikuttamisessa koulun arjessa (esim. kerran vuodessa vaikutetaan kouluruokaan). Oppilaskuntien toiminta on myös usein riippuvaista niitä ohjaavien opettajien kyvyistä ja resursseista. Tarvitaan monipuolista tukea ja koulutusta, jotta oppilaskunta voisi olla lapsille todellinen mahdollisuus vaikuttaa asioihin, jotka ovat nimenomaan lapsille tärkeitä.

Pelastakaa Lasten Lapsen ääni -kyselyssä (Lähde 6) nuorilta kysyttiin, miten he haluaisivat vaikuttaa ja osallistua enemmän. Vastaajat toivovat, että nuorten sanalla olisi enemmän painoarvoa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Nuoret toivovat, että he voisivat vaikuttaa enemmän vaaleissa tai eduskunnan päätöksenteossa. Tärkeinä vaikuttamisen väylinä nähdään esimerkiksi nuorten parlamentit ja nuorisovaltuustot. Nuoret kertoivat mm. "Mahdollisuudet on huonot. Kaikissa hallituksissa ja johtoportaisissa on pelkkiä aikuisia jotka ajaa oman ikäluokan etua eikä niitä oikeastaan kiinnosta lapset ja nuoret tai sellainen viba ainakin tulee." ja "Koulun ja kunnan päätöksenteossa kysytään nuorilta mielipiteitä, mutta niitä ei huomioida päätettäessä asioista."

Lapsen ääni -kyselyn tuloksia ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksia käsiteltiin lisäksi kahdessa työpajassa syksyllä 2024 nuorten kehittäjäryhmä Tsemppareiden kanssa. Tsemppareiden mielestä päättäjien olisi tärkeää vieraila kouluilla tai muissa nuorten tiloissa kuuntelemassa nuoria. Päättäjät voisivat olla myös vuorovaikutuksessa nuorten kanssa nuorille tärkeistä aiheista sosiaalisen median alustojen kautta. "Päättäjien olisi tärkeää ymmärtää nuorten elämästä se, kuinka painostettua elämää he elävät. Nykyään pitäisi aina suorittaa yli oman jaksamisen. Nuorten mielenterveysongelmia ei oteta tosissaan, jonka vuoksi nuoret ajautuvat päihteiden kokeiluun sekä syrjäytymisen partaalle. Nuoria tulisi kuunnella enemmän, jotta he kokevat itsensä yhtä tärkeäksi kuin muut." Päättäjien tulee huomioida sekä nuorisovaltuustojen mahdollisuus osallistua päätöksentekoon, mutta myös mahdollisuuksien mukaan tukea nuorten muuta osallisuutta ja tavata lapsia ja nuoria heidän omissa ympäristöissään.

2. Yhdenvertainen osallistumismahdollisuus kaikille lapsille: Osallisuuden ja demokratian vahvistamisessa tulee huomioida erityisen tarkoin haavoittavassa asemassa olevat lapset ja tukea heidän mahdollisuuksiaan osallistua. Keinot ja toimet tulisi painottaa niin, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus osallistua, ei vain oppilaskuntiin ja nuorisovaltuustoihin osallistuvilla lapsilla ja nuorilla. Syrjintää ehkäistään ja estetään osallisuutta vahvistamalla, joten yhdenvertaisuus on osallisuuden ytimessä. Yhdenvertainen osallisuus mahdollistaa myös pienempien lasten osallisuuden.

Kehittäjäryhmä Tsempparien nuoret kertoivat Lapsen ääni -kyselyn tuloksia käsitellessään, että nuoret kohtaavat elämässään vaikeuksia ja raskaita asioita. Koska kaikki nuoret ovat erilaisia, tulisi Tsemppareiden mielestä myös mahdollisimman monen nuoren näkemyksiä pyrkiä kuulemaan.

Tämä tulisi huomioida niin nuorisovaltuustoissa kuin myös koulujen oppilaskunnissa. Kaikenlaisten lasten osallistumisen huomiointi on tärkeää, sillä myös pienetkin lapset voivat olla osa oppilaskuntien hallitusta, jolloin heilläkin on mahdollisuus saada äänensä kuuluviin. Mitä moninaisempaa oppilaskunnan toiminta ja jäsenet ovat, sitä paremmat mahdollisuudet kaikilla lapsilla on osallistua.

3. Edustuksellisuus ja arjen osallisuus ovat molemmat tärkeitä: Lasten ja nuorten osallisuutta voidaan vahvistaa edustuksellisilla ja rakenteisiin sisällytetyillä vaikuttamismahdollisuuksilla, kuten nuorisovaltuustojen ja oppilaskuntien toiminnoilla. Näin edistetään sitä, että lasten ja nuorten näkökulma tulisi huomioiduksi päätöksenteossa. Suurin haaste on kuitenkin aikuisten ja päätöksentekijöiden asenteissa, siinä, miten lasten ja nuorten tietoon suhtaudutaan. Edustuksellisuuden myötä varmistetaan sitä, että päätöksenteonprosesseissa pysähdytään miettimään lasten ja nuorten näkökulmaa.

Koululuokassa voidaan edistää lasten tietoisuutta vaikutusmahdollisuuksista, kun pyritään osallisuuden vahvistamiseen opetuksen arjessa. Näin voidaan myös kannustaa ja rohkaista kaikkia lapsia asettumaan ehdolle luokan edustajaksi. Haasteena on kuitenkin, että usein vain samat oppilaat ovat mukana ja usein on haastavaa saada lapsia lainkaan asettumaan ehdolle oppilaskuntiin, joka viittaa siihen, ettei niitä pidetä tärkeinä tai mahdollisina paikkoina vaikuttaa. Tämä voi kertoa myös siitä, että vaikuttamisen mahdollisuudet ja käytännöt ovat aikuiskeskisiä eivätkä lapsiystävällisiä.

Edustuksellisten ryhmien lisäksi on kuitenkin myös huolehdittava, että lasten tavallisessa arjessa voidaan vaikuttaa ja osallistua, joten lapsille tulee järjestää lapsilähtöisiä, helppoja ja anonyymeja tapoja osallistua. Ainoastaan oppilaskuntien ja nuorisovaltuustojen kautta ei voida vahvistaa lasten osallisuutta.

Pelastakaa Lasten Lapsen ääni -kyselyssä nuoret vastasivatkin, että heidän mielestään nuoria voisi ottaa paremmin mukaan vaikuttamaan asioihin kouluissa ja kunnissa esimerkiksi erilaisten kyselyiden ja äänestysten avulla. Heidän mielestään sosiaalisen median alustat sekä koulun nettisivut ja viestintävälineet ovat hyviä tapoja tavoittaa nuoria. Anonymiteetin koettiin helpottavan vastaamista sekä omien mielipiteiden kertomista.

Kehittäjäryhmä Tsempparit olivat samaa mieltä itse kyselyyn vastanneiden lasten ja nuorten kanssa siitä, että kunnat voisivat kerätä tietoa nuorten mielipiteistä anonyymien kyselyiden avulla lähettämällä kyselyitä kouluille, nuorisotaloille, kirjastoihin tai hyödyntämällä nuorten käyttämiä

sosiaalisen median alustoja. Tsempparit-ryhmän mielestä kunta voisi järjestää tilaisuuden, jossa nuoret pääsisivät kertomaan kehittämisideoistaan. Kyselyiden tuloksia voisi raportoida sosiaalisessa mediassa. Lisäksi erilaiset nuorten työryhmät antavat nuorille tärkeitä vaikuttamisen mahdollisuuksia. Nuorten omia näkemyksiä ja toiveita osallisuuden tavoista ja keinoista tulisikin toteuttaa enemmän, jotta osallisuuden kokemus todella vahvistuisi.

Näiden teemojen tarkemman huomioinnin lisäksi olisi tarpeen myös tarkastella käytännön resursseja demokratian ja osallisuuden vahvistamiseen. Periaatepäätösluonnoksessa todetaan, että lasten osallisuuden vahvistamisen osalta keskeiset toimenpiteet suunnitellaan, koordinoidaan ja toteutetaan kansallisen lapsistrategian ja valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelman toimeenpanon kanssa. Onkin hyvä yhdistää demokratiakasvatus ja lasten osallisuuden vahvistaminen lapsistrategian toimiin, jolloin voidaan kattavasti toteuttaa erilaisia osallisuuden vahvistamisen toimia erilaisissa aihepiireissä ja moninaisten lapsiryhmien osalta.

On kuitenkin huomioitava lapsistrategian rajalliset resurssit ja mahdollisuudet toimia osallisuuden vahvistamisen toteuttajana, vaikkakin suunnittelu- ja koordinointi on oleellista tehdä lapsistrategiayksiköstä käsin. Tästä syystä itse toimenpiteisiin on suunniteltava yhteistyötä useiden tahojen kanssa, huomioiden niin kunta- ja hyvinvointialueiden toimijat varhaiskasvatuksesta kouluun ja nuorisotyöhön, kuin myös kolmannen sektorin yhdistykset ja järjestöt, jotka tekevät hyvin laajasti työtä lasten osallisuuden vahvistamiseksi. Periaatepäätöksen toimenpiteiden onnistuminen riippuukin paljolti toimenpiteiden toteuttajien resursseista sekä yhteistyön sujuvuudesta verkostoissa, joita esimerkiksi valtiontalouden heikko tilanne ja järjestörahoituksen leikkaukset heikentävät.

Tulee myös huomioida demokratian ja lasten osallisuuden vahvistamisen pitkäjänteisyys ja suunnitelmallisuus. Hankemuotoisesti toteutettu lasten osallisuuden vahvistaminen tuottaa lyhytkestoisia tuloksia, mutta onnistumisista tulisi saada yleisiä käytäntöjä. Hankkeissa tuotettuja toimintatapoja, välineitä ja hyviä käytänteitä tulisi levittää ja kokeilla useilla eri toimialoilla ja alueilla ja kehittää niitä edelleen yhteistyössä ja pitkäjänteisesti. Lyhyet pilotoinnit ja kokeilut tai valtionhallinnon käyttöön ostetut lasten kuulemiset eivät toteuta pitkäkestoista demokratian ja osallisuuden vahvistamista, vaan vastaavat vain yksittäisiin tarpeisiin. Demokratian ja lasten osallisuuden vahvistaminen ja vahvistuminen vaativat toimia, joita toteutetaan laajasti lasten arjen ympäristöissä niillä monilla hyvillä keinoilla, joita on jo käytettävissä.

Lähde 6.

https://www.pelastakalapset.fi/wp-content/uploads/2024/10/pelastakaa_lapset_lapsen_aani_2024_fi.pdf

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuuden arviointi nuorisovaltuustoja koskevien säännösten osalta,**
- **tuki ja koulutus kuntien, hyvinvointialueiden sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.**

Erityisesti tulee huomioida, että turvataan riittävät resurssit kouluttaa ja tukea koulun ja kasvatuksen henkilöstöä sekä päättäjiä, jotta mahdollistuu myös nuorisovaltuustoille ja oppilaskunnille riittävä tuki toimintaan ja näin luodaan osallisuudelle todellisia keinoja toteutua.

1.Koulujen henkilöstön kouluttaminen ja tuki osallisuuteen: Koulutusta lasten osallisuuden vahvistamiseen tarvitaan ohjaaville opettajille sekä myös resursseja oppilaskunnan hallituksille ja heidän ohjaaville opettajilleen. Eriarvoisessa asemassa olevien lapsiryhmien (esim. koulujen pienryhmät, toimintarajoitteiset tai maahanmuuttajataustaiset) osallistumisen edistäminen oppilaskunnan hallituksissa vaatii koulutusta, jotta opettajat voivat ohjata oppilaskuntien hallitusten toimintaa niin, että kaikenlaiset lapset voivat osallistua ja heillä on mahdollisuus saada äänensä kuuluviin (myös esim. puhumattomat ja kielitaidottomat lapset). Opettajille ja koulun henkilöstölle on jo saatavilla monipuolista materiaalia (Lähde 7) , mutta opettajille tulisi mahdollistaa myös aikaa perehtyä oppilaskunnan toimintaan ja osallisuuden tukemiseen ja näin saadaan toiminnasta pitkäjänteisempää ja vaikuttavampaa.

Tärkeää on myös osallisuuden ja demokratiakasvatuksen kautta rohkaista opettajia suunnittelemaan toimintaa enemmän suoraan lasten kanssa ja kysymään lapsilta siitä, mihin he haluavat vaikuttaa! Resurssien rajallisuus ajaa usein siihen, että toiminta on opettajien ohjaamaa ja suunnittelemaa, jolloin lasten aito osallisuus jää vähäiseen rooliin. Osallisuuden kokemus kertyy ja vahvistuu, mitä enemmän lasten omaehtoisen osallisuuden mahdollisuuksia tuetaan. Mitä enemmän osallisuuden kokemuksia lapsilla on, sitä enemmän on lapsilla myös kokemuksia vaikutusmahdollisuuksistaan ja osallistumisen kannattavuudesta. Myös koulujen henkilöstön osaaminen karttuu, kun saadaan riittävästi tietoa ja tukea osallisuuden toteuttamiseen ja enemmän käytännön työskentelyä osallisuustoimien parissa.

2.Päätäjien kouluttaminen: Päätöksenteossa tulee huomioida lapsivaikutusten arviointi ja hyödyntää nuorisovaltuustojen ja oppilaskuntien toiveita ja näkemyksiä. Päätäjien osaamista lasten kuulemisesta tai lasten osallisuuden huomioinnista päätöksentekoprosesseissa tuetaan ja heitä myös koulutetaan, mutta aivan liian vähäisessä määrin. Usein perehtyminen lapsivaikutusten arviointiin jää päättäjän oman kiinnostuksen varaan, jolloin osaamisessa on suuria vaihteluja. Myös päättäjiä tulisi tukea huomioimaan erilaiset lapsiryhmät ja heidän mahdollisuutensa osallistua. Päättäjillä tulisi myös olla riittävästi tietoa lasten näkökulmien huomioinnin haasteista sekä toisaalta käytettävissään yhteistyötahoja ja verkostoja, jotka voivat tukea lasten osallisuuden toteutumista päätöksenteonprosesseissa. Myös nuoret itse toivovat enemmän kontakteja päättäjien kanssa, joten yhteistyön tulisi olla jatkuvaa ja lapsilähtöistä esimerkiksi päättäjien ja nuorisovaltuuston välillä, jotta lasten osallisuus on todellinen osa päätöksentekoa.

Tarvitaan siten toimintaa ja aikuisten asennemuutosta siihen suuntaan, että lapsilta ja nuorilta tulee ja voi kysyä ja he myös haluavat osallistua, kun heille annetaan siihen mahdollisuus heille merkityksellisissä teemoissa. Periaatepäätösluonnoksen tausta-aineistossa todetaan (s.15), että 59 % nuorista kertoo, ettei kukaan ole pyytänyt heitä mukaan yhteiskunnalliseen toimintaan. Avaimet lasten ja nuorten osallisuuteen ovatkin siten aikuisten aktiivisessa toiminnassa; aikuisten tulee mahdollistaa osallisuuden keinot ja tavat ja samalla myös rohkaista ja tukea lapsia ja nuoria osallisuuteen.

Lähde 7

esim. <https://omaoppilaskunta.fi/>

Tavoitelinjaus 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

Lasten ja nuorten kuulemiseen ja osallistumiseen on käytettävissä monia hyviä keinoja ja välineitä. Pelastakaa Lasten materiaaleja ja ohjeita lasten osallisuuteen ja lapsivaikutusten arviointiin löytyy verkkosivuilta: mm. <https://www.pelastakaalapset.fi/lapsilta-opittua/>, Myös monet muut järjestöt ja tahot ovat tuottaneet monipuolista osallisuuden materiaalia, jota tulisi nyt hyödyntää demokratian ja osallisuuden vahvistamisen ohjelman toimeenpanossa.

Lasten ja nuorten lapsilähtöinen osallistuminen vaatii dialogisuutta ja avoimuutta kohdata lapset lapsiystävällisesti. Osallisuuden pohjana tulee olla lapsenoikeusperustaisuus, sekä anonymiteetti ja luottamus, jotta lapset voivat osallistua turvallisesti. Osallisuuden keinoissa tulee hyödyntää lapsille ymmärrettävää kieltä ja ikätasoisesti sopivia menetelmiä sekä monipuolisia tiedonkeruumenetelmiä (esim. lyhyet muutaman kysymyksen haastattelut, piirtäminen, havainnointi) ja tietoa tulee myös palauttaa lapsille. Osallisuuden tulee olla jatkuvaa ja systemaattista eikä pistemäistä ja satunnaista, aikuisista lähtevää tiedonkeruuta. Kaikissa toimissa tulee myös ymmärtää lapsimukavuusalueen ja aikuismukavuusalueen erot ja pyrkiä tukemaan vahvasti lapsilähtöistä osallisuutta: aikuisten on mukauduttava ja joustettava, jotta lasten osallisuus voi toteutua.

Lasten kuulemisen tulee olla molemmin suuntaista: kuulemista tarvitaan tiettyyn asiaan, jolloin aloite tulee aikuisilta, mutta myös niin, että lapsilla on mahdollisuus tehdä aloitteita omasta arjestaan ja aikuisten tulisi tarttua niihin aiheisiin sekä viedä niitä eteenpäin yhdessä lasten kanssa.

Lasten kuulemisten tekijöillä tulee olla riittävä ymmärrys, sopiva asenne ja lapsilähtöiset taidot siitä, miten kuulemiset tehdään lapsiystävällisesti (kohderyhmä huomioiden: esim. ikä, ilmaisutavat, rajoitteet, kielitaito, riittävä aikuisen tuki, apuvälineet) ja ne tehdään yhteistyössä lasten kanssa toimivien ammattilaisten kanssa. Lisäksi lasten kuulemisissa tulee ottaa huomioon erityisiä eettisiä periaatteita, kuten lasten vapaaehtoisesta osallistumisesta korostaminen, erilaiset osallistumisen tavat sekä riittävä tiedottaminen kuulemisesta sekä lapsille, että heidän vanhemmilleen ja muille kuulemiseen liittyville ammattilaisille.

Myös pieniä lapsia voi ja tulee kuulla ja osallistumisessa voi hyödyntää ei-edustuksellisia osallistumisen tapoja. Lasten kuulemisessa tulee painottaa leikkiä ja leikillisyyttä kuulemisen keinoina, jotta tavoitetaan lasten maailman tärkeitä asioita. Kaikenlaiset lapset osaavat kertoa omasta kokemusmaailmastaan ja epäkohdista, haasteena ovatkin aikuisten asenteet ja taidot kohdata lapsia arjessa ja kuunnella lasten kertomaa. Usein pienten lasten vastauksia vähätellään, mutta lasten toiveet, jotka voivat vaikuttaa aikuisille yksinkertaisilta, ovat usein hyvin merkityksellisiä lapsille (esim. oma nalle mukaan neuvolaan) ja niiden huomiointi vahvistaa oleellisesti lasten osallisuuden kokemusta ja hyvinvointia. Kaikkein tärkeintä osallisuuden kokemuksen näkökulmasta onkin, että lapsi kokee tulleensa kuulluksi, nähdyksi ja huomioiduksi aikuisen taholta.

Kuulemisten lisäksi säännönmukainen palautteenkerääminen lapsilta palveluista, joissa hän käy on merkittävä lasten osallisuutta vahvistava toimi. Palautteen kysyminen tulee tehdä tavoilla, joita lapsi ymmärtää. Lapset tulee myös ottaa aktiivisesti mukaan kehittämään palveluita, joita he käyttävät. Lapsikeskeinen palvelumuotoilu on yksi tapa vahvistaa lasten osallisuutta yhteiskunnassa. (Lähde 8)

Lähde 8

<https://www.pelastakaalapset.fi/lapsilta-opittua/lapsilta-opittua/lasten-kanssa-kehittaminen/lapsikeskeinen-palvelumuotoilu/>

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen painottaminen avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä,**
- **viranhaltijoiden tukeminen ja kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisen lisääminen,**
- **jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden tehokkaampi hyödyntäminen valmistelussa ja päätöksenteossa,**
- **hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen,**
- **osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittäminen sekä sidosryhmäviestintä osallistumisen tuloksista.**

Näissä toimenpiteissä on erityisen tärkeää huomioida eriarvoisimmassa asemassa olevat lapset. Haavoittavassa asemassa olevilta lapsilta kysyminen ja heidän osallisuutensa vahvistaminen vaatii enemmän ponnisteluja ja resursseja, mutta on yhdenvertaisuuden näkökulmasta erityisen merkityksellistä ja tuo esille myös ne äänet, jotka muutoin jäävät kuulumatta. Eriarvoisessa asemassa olevilla lapsilla on enemmän kokemuksia osattomuudesta ja syrjäytymisestä, kuten esimerkiksi Pelastakaa Lasten Lapsen ääni-kyselyssä (Lähde 9) pienituloisten perheiden lapset kertovat. He kokevat jäävänsä syrjään ystävistä, harrastuksista ja yhteisöistä: ”Minulla ei ole välillä samoja mahdollisuuksia kuin kavereillani.” Kyselyn tuloksissa pienituloisten perheiden lasten

vastauksissa vain 24 % koki voivansa vaikuttaa asioihin ja tulleensa kuulluksi, kun muista kyselyyn vastanneista lapsista 40 % koki osallisuutta.

Myös periaatepäätöksen tausta-aineiston mukaan (s.17) Sitran teettämässä selvityksessä todettiin, että vähemmän osallistuneilla nuorilla on usein muita heikempi koulutustaso, alhaisempi tulotaso ja he asuvat pääkaupunkiseudun ulkopuolella.

Nämä tiedot tulee huomioida toimenpiteissä, jotta voidaan todella edistää lasten ja nuorten osallisuutta lainvalmisteluprosesseissa. Eriarvoisessa asemassa olevien lasten osallisuus päätöksenteossa edistää tasa-arvoa ja demokratiaa, mutta myös vahvistaa suoraan näiden lasten oikeutta osallisuuteen ja ylläpitää heidän omaa hyvinvointiaan.

Lähde 9

https://www.pelastakalapset.fi/wp-content/uploads/2024/10/pelastakaa_lapset_lapsen_aani_2024_fi.pdf

LUKU 3.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinoitua ja seurantaa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja korkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa,**
- **mitattavissa olevan seurantatiedon kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen oppimistavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa.**

-

Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaaminen ja levittäminen valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle
- demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittäminen yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten kolmannen sektorin toimijoiden, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.

-

Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmien ja -sisältöjen tarkastelu demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.

-

LUKU 3.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.

Lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia parannetaan, kun huomioidaan lasten arjen ympäristöt ja huomioidaan myös eriarvoisimmassa asemassa olevat lapset. Onkin tärkeää huomioida toimenpiteissä nimenomaan lapsilähtöiset monikanavaiset keinot osallisuuden vahvistamiseksi. Tällaisia keinoja ovat mm. anonyymit kyselyt ja sosiaalisen median alustat, joissa lapset ja nuoret voisivat turvallisissa ympäristöissä tavata mm. päättäjiä tai osallistua keskusteluun päätöksenteon kohteena olevista aiheista. Digitaaliset ympäristöt tarjoavat useita mahdollisuuksia lasten osallisuuden tukemiseen, mutta nämä tulee toteuttaa lapsiystävällisesti ja turvallisesti.

Eriarvoisimmassa asemassa olevilla lapsilla ja nuorilla on heikommat mahdollisuudet osallistua edustuksellisiin ryhmiin ja arjessa luonnostaan syntyviin yhteisöihin (esim. harrastusryhmät, seuratoiminta) ja samoin myös digitaaliset välineet voivat olla saavuttamattomissa. Tästä syystä on huomioitava myös sellaiset tavat ja keinot, joilla tavoitetaan haavoittavassa asemassa olevia lapsia. Nämä huomioidaan mm. ottamalla mukaan esim. koulujen pienluokkia, vammaisten ja toimintarajoitteisten lasten ryhmiä ja tapaamalla eritaustaisia lapsia heidän luonnollisissa arjen ympäristöissään esimerkiksi nuorisotaloilla.

On myös huomioitava verkkokeskustelujen negatiiviset piirteet ja niiden kohdentuminen erityisesti haavoittavassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin. Erityisesti heidän osallisuuttaan digitaalisissa ympäristöissä tulee tukea. Tulee vahvistaa positiivista ja yhdenvertaista keskustelukulttuuria ja estää kaikenlaisen syrjinnän esiintyminen monikanavaisissa keskusteluissa ja osallisuuden muodoissa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **uudelaisten, valtakunnallisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ja testaaminen,**
- **jo olemassa olevien osallistumisen rakenteiden vakiinnuttaminen,**
- **digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja niiden tunnettuuden lisääminen,**
- **hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeisen kumppanuuden vahvistaminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.**

-

Tavoitelinjaus 9: Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

Dialogisen kohtaamisen menetelmät ovat erityisen tärkeitä, kun kohdataan lapsia ja pyritään vahvistamaan heidän osallisuuttaan. Pelastakaa Lapset on kehittänyt erityisesti pienten ja haavoittavassa asemassa olevien lasten kohtaamiseen dialogisia välineitä (Lähde 10), joita on hyvä käyttää niin arjen osallisuus toiminnoissa kuin myös kehittämisen välineinä. Aikuisen avoimen ja joustavan asenteen myötä voidaan saavuttaa lasten kohtaamisissa lasten kokemustietoa, josta on hyötyä päätöksenteonprosesseissa ja lapsivaikutustenarvioinneissa. Dialogisen kohtaamisen periaatteet koskevat kaikkia ihmisryhmiä, mutta erityisesti lasten kanssa näiden hyödyntäminen on ensiarvoisen tärkeää. Dialogisten menetelmien käyttöönottoon tulee tukea ja antaa koulutusta kaikilla päätöksenteon tasoilla.

Lähde 10

<https://www.pelastakaalapset.fi/lapsilta-opittua/lapsilta-opittua/dialoginen-kohtaaminen/>

Keskeisiä toimenpiteitä:

- niin sanotun puntaroivan demokratian menetelmien, kuten kansalaisraatien tai -paneelien, sekä dialogisten menetelmien käyttöönotto valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia,
- kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen,
- paikallisesti ja alueellisesti kehitettyjen hyvien dialogikäytäntöjen ja -mallien levittäminen valtakunnallisesti,
- eduskunnan, hyvinvointialueiden ja kuntien kannustaminen puntaroivan keskustelun käyttämiseksi päätöksentekonsa tukena.

Kansallisia dialogeja tulee jatkaa ja niiden toteutuksessa tulee jatkossa huomioida myös paremmin lapset ja nuoret. Tulee toteuttaa sellaisia lapsiystävällisiä kansallisia dialogeja, joihin lasten ja nuorten on helppo osallistua, jotka ovat turvallisia ja käsittelevät lapsille ja nuorille tärkeitä aiheita. Dialogikeskustelujen mallia voidaan hyödyntää myös paikallisesti, joten tarvitaan koulutusta ja tukea dialogisesta kohtaamisesta alueelliseen päätöksentekoon.

Päätöksenteon eri tasoilla tulee muistaa yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden periaatteet sekä kunnioittaa ihmisoikeuksia, jotta dialoginen kohtaaminen voi toteutua.

Päätäjien keskustelujen tulisi olla kunnioittavaa, eri näkökulmia pohtivaa ja tietoon perustuvaa, mutta myös lasten näkökulmat huomioivaa, niin eduskunnan, hyvinvointialueiden kuin kuntienkin päättäjien pöydissä. Näistä keskusteluista tulevaisuuden aikuiset ottavat mallinsa demokraattiseen yhteiskuntaan ja osallistumiseen.

LUKU 3.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- hyvinvointialueuudistuksen vaikutusten arviointi asukkaiden ja palvelunkäyttäjien tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen,

- alueellisen ja paikallisen demokratian kehittäminen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

-

Tavoitelinjaus 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- hyvinvointialueiden ja kuntien välisen rajapinnan sekä ministeriöiden välisen työnjaon selkeyttäminen alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen,
- asukkaiden osallistumisen tarkasteleminen johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa,
- tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuuden, käytön ja kehittämisen selvittäminen,
- demokratiaosaamisen lisääminen julkisissa palveluissa.

-

LUKU 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiapolitiikan nykyistä tiiviimpi ja systemaattisempi koordinaatio suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin,
- yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa demokratiapolitiikan tietoperustan ja tietoperusteisen päätöksenteon vahvistamiseksi.

-

Tavoitelinjaus 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seurantaa ja läpinäkyvyyttä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- kansallisen demokratiaindikaattorityön kehittäminen,
- osallistuminen Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa,
- hallituksen demokratiapoliittisista toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta viestiminen avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.

-

LUKU 3.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

Yleiset huomiot

Periaatepäätöksenluonnoksen ”Tilannekuva”-luvun toisessa kappaleessa (s. 7) kuvataan demokratian tilan heikkenemistä kansainvälisesti tarkasteltuna. Tilannekuvassa tulisi myös huomioida kansalaisyhteiskunnan tilan merkittävä kaventumista Euroopassa ja globaalisti erityisesti koronapandemian jälkeen.

Tavoitelinjaus 14: Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyttä.

Linjauksessa todetaan keskeisistä toimenpiteistä ”Suomen kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi”. Suomi on kuitenkin lopettanut kehitysyhteistyön joissain maailman epädemokraattisimmista maista (esim. Myanmar, Afganistan), jotka samalla kuuluvat vähiten kehittyneiden maiden joukkoon. Suomen kehitysyhteistyön painopiste kohdistuu kaupan roolin vahvistamiseen samalla kuin tuki vähiten kehittyneille maille, joilla ei usein ole edellytyksiä saada kauppasopimuksia Suomen kanssa, vähenee. Tutkimuskirjallisuuden mukaan yhteiskunnan hyvin toimivat demokraattiset rakenteet ja kansalaisten osallisuutta tukevat poliittiset instituutiot edistävät talouskasvua. Demokratian ja talouden välillä on myös takaisinkytkentä: taloudellinen vakaus, taloudellisen hyvinvoinnin tasapuolinen jakautuminen ja kansantalouden suotuisat kasvunäkymät lisäävät kansalaisten luottamusta demokraattiseen järjestelmään ja ylläpitävät yhteiskuntarauhaa. (Lähde 11) Vähiten kehittyneiden maiden tuen jatkaminen ja niille kohdistettujen varojen seuranta eduskunnan tasolla on ensiarvoisen tärkeää.

Lähde 11

<https://demofinland.org/wp-content/uploads/2024/09/Policy-brief-Vahva-demokratia-talouskasvun-tuottajana.pdf>

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiatoimien jatkumon, hyvän hallinnon ja avoimuuden kehittämisen sekä vaaliturvallisuustyön syventämisen edistäminen EU:ssa,
- tietoisuuden lisääminen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti,
- aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä,
- osallistuminen Team Europe Democracy -aloitteeseen,
- kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.

-

Tavoitelinjaus 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinoitua ja kansainvälisten demokratiasuosituksen toimeenpanon seurantaan kansallisella tasolla.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen,
- kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen.

-

1 Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

Yleiset huomiot

-

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa

3

Tilannekuva toimii hyvänä taustoitukseksi periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin

3

2 Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

Yleiset huomiot

-

3 Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

Yleiset huomiot

-

Vinberg Johanna
Pelastakaa Lapset ry - lasten osallisuuden asiantuntija